

„այլում թարգմանութիւն լեզուաց, այլում մար-
 „գարէութիւն . . . այլ զայս ամենայն յաջողէ
 „մի եւ նոյն Հոգի, եւ բաժանէ իւրաքանչիւր
 „որպէս եւ կամի“ (*): Այս գեղեցիկ բողոքը
 կարծես թէ շատերուն ականջին ջրի ձայն կու-
 գայ, եւ *ձեռքն զայն* ամէն Հայ՝ կաթողիկոս
 պիտի լինի, ամէն Հայ՝ պատրիարք, ամէն Հայ՝
 առաջնորդ, ամէն Հայ՝ ամիրայ, ամէն Հայ՝
 արուեստագէտ, ամէն Հայ՝ մատենագիր, ամէն
 Հայ՝ օրագիր հրատարակող, ամէն Հայ՝ գերա-
 գոյն ժողովի անդամ, ամէն Հայ՝ կառավարող,
 եւ ոչ ոք կառավարեալ . . . : Այս հոգին ազ-
 գի մը մէջ եթէ տիրէ ու չվերնայ, միթէ կա-
 րելի է յուսալ որ ազգային ընկերութեան շէն-
 քը հաստատուն հիման վրայ շինուի ու բար-
 ձրանայ: — Ոչ բնաւ: — Բաբելոնի աշտարա-
 կին նման շէնքեր, այսինքն մանր մանր ըն-

կերութիւններ ու ժողովակներ թերեւս կձեւա-
 նան տեղ տեղ. բայց իրարու խելքին չհաւ-
 նիր, իրարու լեզուն չհասկընալը շուտով կը-
 խափանեն այնպիսի աշխատանքները, եւ օ-
 տարաց՝ եւ նոյն իսկ հայկազն եղբարց սու-
 լելու եւ շչելու եւ ծափ զարնելու աղաղակէն
 կկործանին ու հիմնայատակ կքանդուին այն-
 պիսի շինուածքները:

Եթէ սովորիմք գէթ այնպէս քաղաքավարիլ
 մեր ազգայնոց հետ՝ ինչպէս որ կվարուիմք
 օտարաց հետ, կամ զոնէ այնու մարդավա-
 րութեամբ զոր կպահանջեմք մեր զակերներէն
 եւ աշակերտներէն, տարակոյս չունենամք թէ
 մեր ազգային բարոյական ընկերութիւնն ալ
 շուտով կձեւանայ, կհաստատուի եւ առաջ
 կերթայ ուրիշներուն պէս:

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՄԻԹԹԱՐԵԱՆՅ ԿԱԹՈՒԿՈՒԹԻՒՆԸ.

Գ.

Մինչդեռ կմտածէինք թէ արդեօք Մխի-
 թարեանք ինչ կաթողիկոսութեան նշան տեսեր
 են կամ ուզեր են տեսնել չորս վարդապե-
 տաց հայութեանը մէջ, եւ ահա յանկարծ հա-
 սաւ ձեռքերնիս ռուսերէն կցկտուր գրուածք
 մը՝ անտարակոյս նոցա հեռաւոր կամ մեր-
 ձաւոր փշմամբը շարադրուած՝ այնպիսի Հայու
 ձեռքով որ կրօնի կողմանէ նախանձայոյզ լու-
 սաւորչական մը կերելի՝ մեզ գրեթէ բոլորովին
 անծանօթ, բայց Ռուսաստանի Հայոց դիւրա-
 ծանօթ, իբրեւ այնպիսի ցած եւ ազգատեաց
 Հայ մը որ ամէն բան, եւս եւ իւր խիղճը՝
 կրօնն ու ազգութիւնը, անձնական շահուն,
 նախանձուն եւ ամբարտաւանութեանը կզոհէ:
 Այս գրուածքն է գոռոզ եւ կոկոզաբան դա-
 տաքնութիւն մը այն „Վարդապետարանին
 ուղղափառ հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղե-
 ցւոյ“ որոյ տպագրութեան պատմութիւնը
 նախընթաց յօդուածին մէջ զրինք համառօտիւ:

Մեք, որ ինչպէս ըսինք՝ այն դատաքնն-
 ութեան հեղինակը լաւ ճանչնալու դժբաղդու-
 թիւնը չունիմք, նախ եւ առաջ ասոր զար-
 մացանք թէ ինչու համար հայերէն շարա-
 դրուած, ու մասնաւորապէս Տաճկաստանի
 Հայոց համար տպագրուած փոքրիկ քրիստո-
 նէականի մը դատաքննութիւնը *ռուսերէն* ե-

ղեր է . . . : Եւ այս մեր զարմանքը փարատելու
 համար ըսինք թէ ասոր պատճառ՝ կամ հեղի-
 նակին հայերենի տգիտութիւնն է, եւ կամ ի-
 րեն սրտին չարութիւնն է: Եթէ տգիտութիւ-
 նն է, ըսինք, այսինքն հայերէն չգիտնալն
 է, ինչպէս համարձակեր է՝ *հայերէն* շարա-
 դրուած գրքի մը քննաբանութիւն ընել. եւ
 եթէ ըրեր է, ինչ յարգ՝ ինչ արժէք կրնայ ու-
 նենալ այն քննաբանութիւնը Ռուսի կամ
 Հայու մը առջեւ. մանաւանդ երբոր այնպիսի
 նիւթերու վրայ է քննաբանել ուզած գիրքը՝
 որոյ ամէն մէկ բառը հայերենին մէջ իրեն
 սեպհական ճիշդ նշանակութիւնը պիտի ու-
 նենայ: Իսկ թէ որ սրտին չարութիւնն է
 պատճառ, այսինքն այն է միտքը որ Ռու-
 սաց առջեւը քաջ աստուածաբան երեւնայ՝
 իւր ազգին կամ եկեղեցւոյն աստուածաբա-
 նութիւններն ու քրիստոնէականները դատելու
 դատապարտելու կարող, կամ թէ այն Վար-
 դապետարանին հեղինակը Ռուսաց տէրու-
 թեան առջեւը կասկածելի ընէ՝ ըստ ցանկու-
 թեան Մխիթարեանց, դարձեալ ինչ ոյժ՝ ինչ
 արժէք պիտի ունենայ այնպիսի գրուածքը
 ազգասէր Հայու մը կամ իմաստուն Ռուսի մը
 առջեւ: Բայց այս մեր տարակոյսը մէկ խօս-
 քով փարատեց բարեկամին մէկը, երբ ըսաւ

թէ ես որ այդ գրուածքին հեղինակը լաւ կճանաչեմ՝ կարող եմ վկայել թէ ես ինչպէս շատ բանի մէջ՝ այսպէս նաեւ այս նիւթիս մէջ, տգիտութիւնն ու չարութիւնը իմիասին կբանեցրնէ. տգիտութիւնը իրեն աչ ձեռքին գէնքն է, չարութիւնը ձախ ձեռքին, եւ ինքը անուանի իմաստակ է: Եւ յիշաւ. գրուածքին որ խօսքն ալ կարդաս, տգիտութիւնն ու չարութիւնը մէջը յայտնի կտեսնես, եւ իմաստակութեան գոյնը ամէն տեղ:

Մեր ձեռքը հասած կցկտուր գրուածքը ձեռագիր է. ըսել է թէ ծակամուտ՝ խաւարաշրջիկ է, տպած գրքի մը իրաւունքը չունի, լոյս տեսնելու արժանաւորութիւն չունի որ արժանի տեսնուի նաեւ հրապարակական կանոնաւոր քննութեան. բայց որովհետեւ մէկ կողմանէ Մխիթարեանց թուրը կբաշէ հեղինակին դէմ, եւ միւս կողմանէ Մխիթարեանց կարողիկութեանը նման կարողիկութիւն մը կուզէ տեսնել նորա գրուածքին մէջ, մեք ալ երկու ծախքը մէկ ընեմք. այսինքն այն գրուածքին զլխաւոր տգիտութիւններն ու չարութիւնները դուրս հանելով՝ Մխիթարեանց կաթողիկոսութեան ինչ լինելն ալ ցուցրեմք, եւ Վարդապետարանին մէջ այնպիսի կաթողիկոսութիւն ամենեւին չգտնուիլը ապացոյցներով հաստատեմք՝ համաձայն պատկառելի վճռոյ Հոգեւորական ժողովոյն Կոստանդնուպոլսոյ:

Իմաստակ քննաբանը ահագին քաջութեամբ կյարձակի նախ Վարդապետարանին ոճոյն եւ բովանդակութեանը վրայ ընդհանրապէս. «Այս դասատետրը ինքզինքը կներկայացրնէ (կըսէ) օրինակ խրքնութեան, ամէն տեսակ դրութենէ զուրկ լինելու, սահմաններու անճշդութեան, իմաստից բացատրութեան մէջ անհետեւանք լինելու, եւ վերջապէս՝ ինքնա՝ կամ մեկնաբանութեան այն խնդրոց՝ որ արդէն որոշուած են իհարց՝ եկեղեցւոյ, եւ ընդունելի են ամենայն քրիստոնէից իբրեւ առածք»:

Այս կոկոզաբան յառաջաբանութիւնը լսողը արդեօք իսկոյն կարծիք չըներ թէ իմաստակ հեղինակը՝ ո՞վ որ եւ իցէ՝ անշուշտ նոր Տոն-Քիշոթ մը պէտք է լինի՝ շաղագքին թեւերը աւազակներու բազմութեան տեղ դրնելով՝ խոշոր խոշոր շարժմունքներով դէպ ի աչ ու ձախ թուր շողացրնող: Ապա թէ ոչ, ո՞ր կմնան Կոստանդնուպոլսոյ սրբազան Պատրիարքին եւ Հոգեւորական ժողովոյն այն Վարդապետարանին տուած գովեստները. ո՞ր կըմնայ նոցա վճռելը թէ ուղղափառական է ա-

նոր վարդապետութիւնը՝ մինչդեռ — այդ *կրիսիկոսին* խօսքին նայելով — ամենայն *քրիստոնէից* իբրեւ մէկմէկ առածներ ընդունելի խրեղիւրդներուն ինքնակամ մեկնութիւններ տուեր է Վարդապետարանին հեղինակը, եւ հետեւաբար նոր աղանդ մը հնարեր է՝ ամենայն *քրիստոնէից* հաւատացածէն ալ դուրս:

Վարդապետարանին լեզուն խրքին է եղեր. ահա յայտնի ապացոյց մեր յանդուգն քննչին հայերէն չգիտնալուն, կամ գէթ Պօլսոյ աշխարհաբառը (երով գրուած է Վարդապետարանը) ամենեւին չհասկընալուն. այնուհետեւ ինչ ստուգութիւն՝ ինչ ճշգրութիւն կրնաս փնտռել իւր ըրած քննաբանութեանը, կամ ինչպէս որ այդ իմաստակները կըսեն՝ *կրիսիկային* մէջ: Զարմանալի բան է քանի մը տարուրնէ իվեր Ռուսաստանի *քանի մը* Հայոց մէջ երեւցած տեսարանը: Առանց հայկաբանութեան շուքն անգամ ունենալու՝ փափաք մը ունին *քաջ հայկաբան* ըսուելու. կէլլեն այլանդակ ոճերով գրաբառ տետրակներ կշարադրեն, կտեսնեն որ հասկըցող չկայ, — վասն զի իրենք ալ չեն հասկընար գրածնին —, կդառնան աշխարհաբառ գրողս կլինին, ըսելով թէ գրաբառը հնցած՝ ժանգոտած՝ աղքատ՝ անպիտան լեզու մի է. կտեսնեն որ իրենց աշխարհաբառը գրաբառէն ալ աւելի անհասկանալի եղաւ, կէլլեն հայերէնը բոլորովին մէկդի կղնեն ու կսկըսին օտար լեզուով շարադրել իրենց գրուածքները, եւ կպարծենան որ իրենք, եւ միայն իրենք *ազգասեր* են. ո՞հ ազգասիրութիւն, ինչ պակասութիւններու ջրնջոց դարձեր ես:

«Ամէն տեսակ *դրութենէ* (սխաթէմայէ) զուրկ՝ է եղեր Վարդապետարանին բացատրութեան կերպը: Իմաստակութիւն, իմաստէ զուրկ մեծախօսութիւն եւ հակախօսութիւն. ապա թէ ոչ, ինչ է հապա քանի մը տող վերջը դարձեալ իրեն ըսածը թէ «Այս դասատետրին մէջ հին կտակարանին պատմութիւնը, ընդհանրապէս քրիստոնէական եկեղեցւոյ զլխաւոր վարդապետութիւնները, եւ յատկապէս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զլխաւոր վարդապետութիւնները իմիասին բացատրուած են»: — Թէ որ այդպէս է, միթէ այդ ես մէկ *դրութիւն* (սխաթէմա), եւ զովելի *դրութիւն* մը չէ: — Ոչ. իրեն *դպրոցական* (սքոլաստիկեան) չորասիրութեանը առջեւ՝ այս *խորհրդով* բռնուած ոճը՝ *խառնուրդ* է եղեր եւ *անաշխատ*. վասնզի այսպէս կըսէ. «Քիշ մը հեռուն կընշմարեմք յայնմ խառնուրդ», մի այդ վարդապետութեանց՝ նոր կտակա-

„րանին պատմութեանը հետ. բայց զմեզ անհաւատալի կերպով տակնուվրայ բնողը՝ այն „կամաւոր խանգարումն է վարդապետութեանց „հայկական եկեղեցւոյ, հանդերձ *քաղծանօք* „կաթոլիկական գոյն տալու նոցա“։ Գիտմամբ մանր գրով դրինք այս խօսքին մէջ *կամաւոր* եւ *քաղծանօք* բառերը՝ իբրեւ նոր ապացոյց մեր իմաստակին չարամտութեանը. որովհետեւ գրքուկին խօսքերը ձգեր, ու հեղինակին *դիտարարութիւնն* ու *քաղծանօք* դատաստանի տակ կքաշէ, իբրեւ նոր կրօնաքննիչ՝ արժանի աշակերտ ճիգովիներու եւ Մխիթարեանց։ — Հարկ է արդեօք միտքդ ձգել, ով բարեմիտ Լուսաւորչական ընթերցող, թէ այդ անանուն իմաստակը իրեն ամենայն սրատեսութեամբ հանդերձ ուրիշ պակասութիւն չէ գտած Վարդապետարանին մէջ՝ բայց եթէ *քաղծանօք* մը կաթոլիկական *գոյն* կամ *ներկ* տալու անոր (*железнице придать ему колоритъ католическій*)։ Բայց քիչ մը կեցիր. կոեսնես որ այս կրօնաքննին բանաքաղին ոչ միայն աչքը այնպէս սուր է որ հեղինակին *քաղծանօքն* ալ կոեսնէ, այլեւ հոտառութիւնը այնչափ սուր է որ այն *քաղծանօքն* հոսն անգամ կառնու եւ կճանչնայ որ կաթոլիկական *խմորի* հոտ կայ մէջը։ Եթէ չես հաւատար, մտիկ ըրէ. „Գաբրիէլ Վարդապետը հարկ համարեր է աւելցրել իրեն „դասատետրին ամենայն *բացասական որակութիւններուն* վրայ (*отрицательнымъ качествамъ*)“ — (Ընչ կրսես այս սքոլաստիկեան իմաստաւորութեան գարշահոտութեանը . . .) Երեւելի չափ մը, ինչպէս որ կրսեն Հարք եկեղեցւոյ, „կաթոլիկական *խմորի*“։ *Բացասական որակութիւնները* մեք իրեն սեպհական կճանչնամք եւ իրեն կթողումք, իբրեւ սեպհական յատկութիւն տգէտ եւ չարամիտ իմաստակաց. բայց այս կհարցընեմք թէ եկեղեցւոյ որ Հայրը, կամ թէ որ եկեղեցւոյ Հարքը գործածեր են երբէք այդ անճոռնի ոճը կամ խօսքը թէ *երեւելի չափ մը կաթոլիկական խմորի* (*значительную дозу католической закваски*)?։ Գիտեմք, եւ ամենայն համբաւներն անգամ աղէկ գիտեն՝ թէ ատոր նման խօսք մը Պօղոս առաքեալն ըսած է, այսինքն թէ „Փոքր մի զանգուած զամենայն զանգուածն խմորէ“ (Ս. Կորնթ. Ե, 6). բայց ոչ ապաքէն այդ խօսքը իրեն պէս ինքնակոչ աստուածաբաններուն համար ըսած է սուրբ առաքեալը, որ իրենց նախանձովը եւ ամբարտաւանութեամբը թթուած ուռած փքացած՝ կուզեն իրենց գլխէն վեր վարդապետութիւններ ընել. իրենցմէ վեր ոչ պատրիարք ճանչնալով, ոչ եպիսկոպոս, ոչ

վարդապետ եւ ոչ հոգեւորական ժողով։ Իսկ եթէ *կաթոլիկական խմոր* ըսելով՝ այդ *նոր եկեղեցւոյ մը նոր հայրը* այն կիմանայ՝ ինչ որ Տէրն մեր կյիշէ աւետարանին մէջ ու կրսէ մեզի թէ „Զգոյշ լերուք ի *խմորի* Փարիսեցւոցն՝ որ է կեղծաւորութիւն“ (Ղուկ. ԺԲ, 1), մեք այս խմորը յայտնապէս կոեսնեմք իրեն հետագայ *կեղծ* եւ *ամենաստոյ* խօսքին մէջ. „Լիա-կատար արհամարհութեամբ լուսաւորչական հայ եկեղեցւոյ վարդապետութեանցը, անոր եկեղեցականացը, անոր աշխարհական ան-դամոցը, նա (Գաբր. Վարդապետը) իւր դասատետրին մէջ կրբերէ կաթոլիկ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնները, միտքը այնպէս դր-րած, ինչպէս որ հարկ է կարծել, թէ Լուսաւորչական Հայոց մէջ անհատ մը (*неудачникъ !!!*) չգտնուիր՝ որ կարող լինի իւր եկեղեցւոյն իրաւանցը պաշտպան կենալ“։

Նախընթաց յօդուածին մէջ Վարդապետարանին շարադրութեանն ու տպագրութեանը պատմութիւնը կարդացողը՝ իսկոյն կհասկընայ թէ ով է Լուսաւորչական Հայոց եկեղեցւոյն եւ անոր եկեղեցականացն արհամարհողը. Վարդապետարանին հեղինակը թէ անոր իմաստակ դատաքննիչը։ Թէ որ դա գոնէ այնչափ պատիւ եւ պատկառանք ընծայէր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եկեղեցական իշխանութեանը՝ որքան որ Վարդապետարանին հեղինակը ընծայէր է Կոստանդնուպօլսոյ սրբազան Պատրիարքին եւ Հոգեւորական ժողովոյն, ոչ ապաքէն փոխանակ իրեն դատաքննութիւնը ռուսերէն գրելու, եւ Ռուսաց ու Ռուսահայոց մէջ զաղտագողի տարածելու, հայերէն կգրէր *կրցածին չափ*, եւ ուղղակի Ս. Էջմիածնայ Սիւնհոդոսին կամ Վեհափառ Կաթոլիկոսին կյուղարկէր ու նոցա դատաւրձոյն կսպասէր։ Ահա քեզ ուրեմն նոր ապացոյց մեր իմաստակին չարամտութեանը։ — Բայց ընչ օգուտ դիտեր է արդեօք նա այս սուտ գրպարտութիւնը վարդապետին վրայ ձգելէն, եթէ ոչ՝ հաճոյական ծառայութիւն մը ընել Մխիթարեանց (որոց անուանեալ ճեմարանին անդամ գրուելու յիմարական բաղձանքը ունեցողներէն մէկն ալ ինքը կերելի), ատելի եւ կասկածելի ընել ուզելով Գաբրիէլ Վարդապետը ազգիս եկեղեցական իշխանաւորներուն։

Սակայն ուրիշ դիտելու արժանի խօսք մի ալ կայ այս գրպարտութեան մէջ. Գաբրիէլ Վարդապետը արհամարհութեամբ վարուեր է եղեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ *աշխարհական անդամոցը* հետ. — երբ, ո՛ր, որ գրուածքին

մէջ: Միթէ անո՞վ որ Վարդապետարանին քրն-
նութիւնը աշխարհականաց դատաստանին տակը
չէ ձգած: Դեմք թէ յանցանք կամ պակասու-
թիւն կարենար համարուիլ իրեն (Վարդապե-
տարանին շարադրութեանն ու տպագրութեա-
նը պատմութիւնը չզիտցողներուն առջեւ) որ
ինքը Ռուսաստանի մէջ գտնուելով, եւ Ռուսաս-
տանի Հայոց Վիճակի մը Առաջնորդ, իրեն Վար-
դապետարանը Տանկաստանի Հայոց Պատրիար-
քին եւ Հոգեւորական Ժողովոյն յուղարկեր է
իդատաքննութիւն, եւ ոչ Ս. Էջմիածնայ Սիւն-
հոգոսին կամ Վեհափառ Կաթողիկոսին. եւ
ի Փարիզ տպագրեր է 1858-ին, եւ ոչ ի Մոս-
քուա կամ ի Տփլիս կամ յԱթտերխան. եւ ա-
տով ցուցուցեր է (իրեն խելքովը) յիսկասար աւ-
համարհութիւն (полнѣншее неуважение) եկեղե-
ցականաց Հայոց: Իսկ Հայոց եկեղեցւոյն աշ-
խարհական անդամոցը ինչո՞վ ցուցուցեր է այդ
արհամարհութիւնը, Վարդապետարանին ո՞ր
երեսը, ո՞ր խօսքին մէջ: Ո՞չ ապաքէն տեղն
է այդ իմաստակին իւր թրովը իւր գլուխը
կտրելու պէս՝ սքոլաստիկեանց միւս առածը
կրկնել իրեն ու ըսել. „Որ յոյժ ցուցանէ՝ ոչ-
ինչ ցուցանէ“. այսինքն ո՞վ որ ստախօսու-
թիւն կամ չափազանցութիւն մը կիսառնէ իւր
խօսակցութեանը մէջ, բոլոր խօսքին ալ ոյժը
կկորսըցընէ:

Բայց մէք կտեսնեմք որ իմաստակ դատա-
քննիչը այն խօսքով ուրիշ գիտնալու հարկա-
ւոր բան մը կցուցընէ մեզի. եւ այն խօսքը
եսովպոսի առակին մէջ առիւծի մորթ հագած

կենդանւոյն ականջներուն կնմանի. վասն զի
յայտնի կցուցընէ թէ ինքն ալ ոչ թէ եկեղե-
ցական է եւ աստուածաբան, ինչպէս որ ու-
գեր է ձեւեալ, այլ հասարակ աշխարհական
մի է՝ իւր կարծեօքը միակ պաշտպան իրա-
ւանց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ: Իրաւունք
չունէինք ուրեմն մէք ալ կարծելու թէ այս
գրուածքն ալ այն քանի մը աշխարհականե-
րէն մէկունն է՝ որ իրաւցընէ յիսկասար աւ-
համարհութեամբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ
եկեղեցականաց, իրենց շաղփաղփ գրուածք-
ներուն մէջ մերթ իրենք զիրենք վարդապե-
տանուանեն յանդգնաբար, եւ մերթ ազգիս ե-
կեղեցականներուն ամէն տեսակ նախատինք
կուտան՝ Միսիթարեանց փշմամբը եւ հոգւովը.
ոչ ազգային կաթողիկոսական աստիճանէն
պատկառելով, ոչ եպիսկոպոսական պատի-
ւէն, ոչ վարդապետականէն եւ ոչ քահանայա-
կանէն: Այո՛, այո՛, ունիմք նաեւ մէք յիսկասար
աւհամարհութիւն, բայց այդպիսի յանդուգն աշ-
խարհականաց համար միայն պահեր եմք զայն.
ուստի եւ անպատուութիւն կհամարիմք մեզի
դոցա ամէն շաղփաղփութեանցը մի առ մի
պատասխան տալ:— Եւ եթէ յաջորդ յօդուած-
ներուն մէջ իրենց իմաստակութիւններն ալ
ջրեմք եւ հերքեմք, ինչպէս որ պիտի ընեմք,
մեր միտքը ամենեւին իրենց հետ խօսիլ չէ, այլ
միայն Միսիթարեանց կաթողիկոսութիւնը պարզ
ցուցընել, եւ Վարդապետարանին մէջի խօսքե-
րուն՝ նոցա ըրած վարդապետութենէն ճրքան
հեռու եղածը հրապարակել ազգայնոց առջեւը:

ՏԱՄՆ ԿԱՆՈՆՔ ԶԵՖԷՐՍԸՆԻ.

Ճէֆէրսըն անգղիացին Միացեալ Նահանգաց
երրորդ նախագահն եղած էր՝ եւ հռչակաւոր
Ֆրանքլինին մեծ բարեկամն էր: Սա այլ եւ
այլ քաղաքական եւ իմաստասիրական գրուած-
ներ թողած է, յորս են նաեւ հետագայ տասն
կանոնները: Ինքը մեռաւ 1826-ին, եւ յիշա-
տակը հայրենակցացը սրտին մէջ կենդանի
մնաց մինչեւ հիմա:

Ա. Այն բանն որ այսօր կրնաս ընել՝ վա-
ղուան մի ձգեր:

Բ. Այն բանն որ դուն կրնաս ընել՝ ուրիշի
ընել մի տար:

Գ. Շահելէն առաջ ստակղ մի վատներ:

Դ. Աժան է ըսելով՝ մի գներ այն բանը որ
քեզի անօգուտ է:

Ե. Փառասիրութիւնն ու հպարտութիւնը մե-
զի աւելի վնաս կբերեն քան թէ անօթութիւնը,
ծարաւն ու ցուրտը:

Զ. Քիչ բան ուտելուս վրայ ոչ երբէք կը-
զոջամք:

Է. Սիրով եղած բանէն մարդ չյոգնիր:

Ը. Քանի քանի անգամ արտմեր եմք երեւա-
կայեալ թշուառութեամբք որ ոչ երբէք հան-
դիպեր են:

Թ. Ամէն բանին միշտ աղէկ կողմը առ:

Ժ. Թէ որ բարկացած ես՝ խօսելէն առաջ
մէկէն մինչեւ տասը համրէ. իսկ թէ որ սաս-
տիկ կիրք ելած ես, մինչեւ հարիւր համրէ: